

ISKUSTVO PRIMJENE I KORIŠTENJA *ILMIHALA* ZA PRVI, DRUGI I TREĆI NIVO MEKTEPSKE POUKE

Jakub SALKICA
MIZ Zenica
medzze@bih.net.ba

Muhamed BILČEVIĆ
MIZ Zenica

SAŽETAK: Poučavanje djece islamskom načinu ponašanja i islamskim propisima je primarna svrha mektepske pouke – jako bitnog elementa odgojno-obrazovnog procesa u okviru Islamske zajednice koji je od 2017. doživio reformu kroz izradu i primjenu novog Nastavnog plana i programa i novih *Ilmihala*. U radu je izneseno stečeno iskustvo korištenja i primjene novog NPP-a i *Ilmihala* za prvi, drugi i treći nivo mektepske pouke sa primarnim ciljem usmjerenja odgojno-obrazovnih aktivnosti na intencije Nastavnog plana i novih udžbenika. Prednosti i nedostaci postojećih nastavnih normativa i udžbeničkih pomagala u mektepskoj pouci su izloženi kroz različite aspekte i situacije sa kojima se muallimi susreću u mektepskoj pouci. S obzirom na to da su reforme bile na tragu inovativnosti i metodičnosti, posebna pažnja je usmjerena na principe učenja koji su individualni za svakog polaznika.

Ključne riječi: mekteb, ilmihali, muallim/a, primjena, principi učenja, postupnost

1. Uvod

Mektepska pouka je dio odgojno-obrazovnog sistema u okviru Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini koji nema adekvatnu alternativu u podučavanju djece islamu. Odgoj i obrazovanje djece u mektebu je živa materija podložna usklađivanju sa savremenim didaktičkim saznanjima ali i sa iskustvenom praksom muallima. U smislu podložnosti promjenama, govori se o metodama, sredstvima, pomagalima, udžbeničkim sredstvima koji olakšavaju rad muallima ali i savladavanje

gradiva polaznicima, dok je živa riječ muallima i prisustvo polaznika u mektepskoj učionici od krucijalnog značaja za permanentan i temeljit rad – najočitije nam je to pokazalo iskustvo pandemije koronavirusa.

S obzirom na to da se Islamska zajednica opredijelila za reformu mektepske pouke kroz usvajanje novog Nastavnog plana i programa, neophodno je bilo pristupiti i izradi novih udžbenika koji će u metodološkom i didaktičkom smislu pratiti usvojeni NPP. Pokrenuta je opširna rasprava koja će ponuditi najbolje rješenje, pa

je između ostalog u anketi koja je provedena među muallimima i roditeljima polaznika o mektepskoj pouci veliki broj ispitanika signalizirao da se mektepska pouka organizira na tri nivoa sa tri udžbenika. Uvažavajući iskustvo muallimskog posla, Islamska zajednica je pokrenula postupak izrade novih udžbenika i zvanično od mektepske 2020/2021. počela sa njihovom primjenom u nastavi.

S aspekta primjene i korištenja *ilmihala*¹, a kroz neizostavnu komunikaciju sa velikim brojem muallima koji neposredno u odgojno-obrazovnom

¹ U radu se prilikom korištenja izraza *ilmihal* misli na udžbenička sredstva odobrena od Rijasetu IZ u BiH. Zbog

ekonomičnijeg korištenja prostora, naziv udžbenika *Ilmihal za prvi nivo mektepske poruke* se skraćuje nazivom navedenim

na naslovnoj strani udžbenika: *Ilmihal 1*. Isto važi za *Ilmihale* za drugi i treći nivo mektepske pouke.

procesu i u praksi koriste nove udžbenike, prerano je donositi bilo kakve zaključke o prednostima i nedostacima. Međutim, u narednim redovima želi se prenijeti dio iskustva i metoda u primjeni udžbenika imajući u vidu da je, usljed pandemije koronavirusa, proteklu mekstepsku 2020/2021. godinu obilježio prekid u tradicionalnom načinu realizacije mekstepske pouke i uvođenju online modela.

2. Primjena ilmihala u mektebima

S obzirom na to da muallimi u mektebima rade s većim ili manjim brojem polaznika, sa aspekta organizacije mekstepske pouke bitno je iznijeti nekoliko napomena. Naime, Bognar, Matijević (2002) smatraju da je nastavni program taj koji određuje sve bitne elemente poučavanja o nekom sadržaju: "Nastavni program određuje opseg, dubinu i slijed proučavanja nekog sadržaja". U tom smislu, primjena novog Nastavnog plana i programa je olakšala formiranje grupa s obzirom na nivo savladanosti gradiva, tako da je moguće formirati grupe po nivoima, a u slučaju velikog broja polaznika u jednom nivou moguće je organizirati nastavu u dva ili više termina.

U skladu sa didaktičkim i metodičkim preporukama, polaznici koji su posebno nadareni imaju mogućnost napretka bez ograničenja na razrede i na nivoe. Muallimova kreativnost i maštovitost će omogućiti da nadarene polaznike uputi na literaturu i gradivo koje nije sastavni dio NPP-a, jer polaznikove mogućnosti prevazilaze obim predviđenog Nastavnog plana i programa.

S druge strane, polaznici koji imaju poteškoće u savladavanju određenih jedinica, imaju mogućnost da se vrate na pređeno gradivo kako bi ga ponovili individualno ili uz muallimovu asistenciju, a muallim uvijek ima mogućnost da s cijelom grupom

ponovi gradivo koje je teško savladalo, posebno ako se radi o temeljnim islamskim znanjima.

3. Primjena ilmihala u mektebima sa manje polaznika

Muallimima koji rade u mektebima i koji imaju manji broj polaznika, novi NPP organizaciono je olakšao formiranje grupa za rad. Moguće je formirati jednu grupu ukoliko se radi o malom broju polaznika, do 20, a ukoliko se radi o broju polaznika većem od 20, onda u dvije grupe, vodeći računa o tome da grupe formira na način da u istoj grupi budu polaznici koji su osposobljeni da samostalno uče (*Ilmihal 3*) i polaznici kojima muallim mora posvetiti više pažnje (*Ilmihal 1*).

U primjeni ilmihala itekako je važan kontinuitet bitnijih nastavnih jedinica koje se ponavljaju u ilmihalima za sva tri nivoa, jer se u radu s većim ili manjim brojem polaznika pruža mogućnost muallimu da kroz nastavne jedinice koje se ponavljaju u *Ilmihalima 2 i 3*, s polaznicima utvrde već pređeno gradivo i ponude nove informacije posebno za nadarene učenike.

4. Obrada Sufare i tedžvida

Godišnjim planom mekstepske nastave potrebno je predvidjeti određeni broj nastavnih jedinica za obradu *Sufare* i tedžvida. Zbog racionalnog korištenja vremena, za obradu *Sufare* bi trebalo predvidjeti posebno vrijeme – po mogućnosti i izvan nastavnih sati. Obradu tedžvidskih pravila prikladno bi bilo predvidjeti ravnomjerno tokom cijele mekstepske godine, a primjenu tedžvidskih pravila kontinuirano vježbati prilikom učenja Kur'ana. U kontekstu obrade *Sufare* i tedžvida posebno je važna primjena naučenog gradiva u praksi, čime se polaznik mekstepske pouke osposobljava za samostalnu reprodukciju naučenog.

5. Multimedijalna primjena ilmihala

S obzirom na to da živimo u vremenu savremenog tehnološkog napretka i rasprostranjenosti tehničkih pomagala u mekstepskoj pouci, novi Nastavni plan i program mekstepske nastave predvidio je mogućnost primjene savremenih pomagala i određena multimedijalna rješenja. Primjena QR koda i videomaterijala nastavnih jedinica moguća je pri obradi i ponavljanju nastavnog gradiva, dok je u isto vrijeme omogućeno polaznicima samostalno korištenje spomenutih multimedijalnih sadržaja. U vanrednim uslovima, ali i u uslovima kada su muallim ili polaznik mekteba spriječeni prisustvovati redovnoj nastavi, multimedijalni sadržaji mogu pomoći u premoštavanju prepreka uz adekvatno usmjeravanje polaznika od strane muallima.

Bognar i Matijević (2004), podstičući korištenje multimedijalnih sadržaja u nastavnom procesu, ističu višestruke koristi od kombiniranja multimedijalnih sredstava u obradi, ponavljanju ali i samostalnom učenju. Didaktički osmišljenom integracijom multimedijalnih nastavnih medija pridonosi se objektiviranju procesa učenja i poučavanja, a istovremeno i njegovoj racionalizaciji. Racionalizacija i optimalizacija procesa učenja bitne su karakteristike obrazovne tehnologije.

Zbirka multimedijalnih sadržaja koju je Uprava za vjerske poslove pripremila u saradnji sa muallimima i nastavnicima islamske vjeronauke za primjenu u mekstepskoj pouci je korisna. Međutim, u velikom broju slučajeva radi se o nesistematičnim sadržajima koji jednim dijelom ne prate NPP, posebno u segmentu definiranja pojmova. Zbog toga je važno razmotriti opciju izrade digitalnih udžbenika² – ilmihala, čija primjena bi bila višestruka: olakšalo bi se usvajanje nastavnih jedinica mekstepske pouke kroz samostalno učenje i

² Pod pojmom *digitalni udžbenik – ilmihal*, podrazumijeva se izrada adekvatne aplikacije koja će sadržavati sve nastavne

jedinice predviđene Nastavnim planom i programom, a koje su zastupljene u *Ilmihalima 1, 2 i 3*, uz primjenu savremenih

vizuelno-auditivnih alata kojima se u printanom izdanju ilmihala pristupa putem QR koda.

ponavljanje polaznika, ali bi se omogućio i drugim zainteresiranim pojedincima pristup sadržajima ilmihala.

6. Principi učenja – koristan alat novih ilmihala

Kroz praksu primjene novih ilmihala za prvi, drugi i treći nivo, posebno se pokazalo korisnim voditi računa o principima učenja koji su zastupljeni u udžbenicima. Njihova primjena uvjetuje stepen i nivo savladanosti gradiva i do muallimove je kreativnosti i zainteresiranosti koliko će ih implementirati u nastavi. Na važnost didaktičkih principa i principa učenja ukazuje i Poljak: “Didaktički principi su određena pravila kojima se rukovodi nastavnik u nastavnom radu da bi uspješno ostvario njegove zadatke. Izvode se na temelju spoznaje objektivne zakonitosti nastavnog procesa.” (Poljak, 1991)“

Na nekoliko primjera, u nastavku rada, bit će predstavljena primjena principa učenja, što bi mekatepsku pouku trebalo učiniti zanimljivijom. Kroz poznavanje i primjenu ovih principa obrada nastavnih jedinica kao i savladavanje gradiva će biti adekvatnije prilagođeni svakom polazniku mekatepske pouke.

6.1. Prvi princip – postupnost u napredovanju

Didaktički princip postupnosti, koji je zastupljen u novim ilmihalima, primjenjiv je u realizaciji mekatepske pouke jer su nastavne jedinice koncipirane tako da uvažavaju mogućnosti polaznika i njihov dobni uzrast. U novim ilmihalima primijenjeni su sljedeći principi:

- Od lakšeg ka težem. Nastavne jedinice koje su lakše pozicionirane su na početku ilmihala, te se postepeno, u skladu s dobnim uzrastom polaznika, obrađuju sve teže jedinice.
- Od jednostavnijeg ka složenijem. Početak ilmihala obilježen je jednostavnim nastavnim jedinicama, naprimjer jedinica u *Ilmihalu 2* “Adem, a.s.”, koje

su ili općepoznate ili već ranije obrađivane. Dalje kroz *Ilmihal 2* jedinice su poredane u skladu s pomenutim principom.

- Proširivanje znanja. Koncept tri ilmihala je osmišljen na način da se nastavne jedinice u *Ilmihalu 1* nadopunjuju u *Ilmihalima 2 i 3*.

Nastavne jedinice u *Ilmihalima 1, 2 i 3* su dovoljno jasne i usklađene su s uzrastom polaznika. Nije potrebno dodatno skraćivanje nastavnih jedinica, tako karakteristično za neke muallime, i njihova upotreba u skraćenom obliku. Duže nastavne jedinice, posebno u *Ilmihalu 3*, koje se tiču obrade životopisa Božijih poslanika, a.s., lijepih i loših osobina vjernika, predviđene su za obradu uz primjenu zadataka.

Obrada nastavnih jedinica kroz pitanja i zadatke na kraju lekcije podstiče i afirmira različite stilove učenja kod polaznika, što motivaciono djeluje na njih. Muallimu je kroz pitanja na kraju lekcije omogućena provjera savladanosti gradiva i ispunjavanja rezultata učenja previdenih NPP-om.

6.2. Drugi princip: sheme znanja

Teoretičar Jean Piaget uveo je pojam sheme znanja. U njegovoj teoriji, shema je i kategorija znanja, kao i proces stjecanja tog znanja. Piaget smatra da se ljudi neprekidno prilagođavaju okolišu dok uvode nove informacije i dobijaju nova saznanja. Kako se iskustva stječu, razvijaju se nove ili se mijenjaju stare sheme znanja. (Buggle, 2002) Imajući u vidu da je mekatepska pouka poseban vid poučavanja te da od polaznika zahtijeva prilagođavanje novim životnim situacijama tokom učenja i primjene naučenog znanja, sheme znanja o kojima je Jean Piaget govorio u kontekstu kognitivnog razvoja predstavljaju nezaobilaznu stepenicu u mekatepskom radu.

Novo znanje koje polaznici stječu se asimilira u već stečene sheme znanja o određenoj oblasti. Stoga je svrsishodno s polaznicima ponoviti nastavne jedinice koje se nalaze u

jednoj shemi znanja prije nego što se obradi nova nastavna jedinica. Takav način pruža mogućnost evaluacije predenog gradiva i kontinuitet znanja. Naprimjer, pri obradi nove sure, polaznik će “smješati” novoobrađene sure po redosljedu u već postojeće sheme i sistematizirati ih. Također, u *Ilmihalu 2* se obrađuje nastavna jedinica “Ve Rusulihu – Vjerujem u Allahove poslanike”, u okviru koje se spominju *Uhl-azm* – odabrani Božiji poslanici, što je nova informacija u odnosu na nivo prethodnog *Ilmihala 1*. Kod obrade Božijih poslanika, a.s., spomenutih u *Ilmihalu 3*, nove informacije o njima učenici će smjestiti u već postojeću shemu znanja ranije usvojenog kroz *Ilmihale 1 i 2*.

6.3. Treći princip: istraživački proces

Mnogi autori navode nedostatke dosadašnjeg tradicionalnog načina poučavanja koji je vezan uglavnom za frontalni način rada. Bognar i Matijević (2005) smatraju da ovakav oblik nastave nikako ne ide u prilog učenikovu znanju, kao ni razvoju njegovih vještina i sposobnosti. Zbog pasivnosti učenika u tradicionalnom obliku nastave, ne razvijaju se njegove vještine, kritičko razmišljanje i sposobnosti rješavanja problema. (Bognar i Matijević, 2005) Stoga, savremena mekatepska pouka, od muallima i polaznika mekteba zahtijeva inovacije i potrebu za istraživačkim radom. Pomaci koji su napravljeni u ilmihalima u dijelu uputa za obradu nastavnih jedinica pružaju takve mogućnosti.

U procesu učenja, iskustvo koje polaznik ima ili ga stječe ima važnu ulogu. Povezivanjem sadržaja koji se uče sa prijašnjim iskustvima učenicima pruža mogućnost efikasnijeg razumijevanja novog sadržaja, ali mu omogućava i da ga dogradi novim znanjima.

Sokratova izjava “Ja ne mogu nikoga ništa naučiti, ja ih mogu samo natjerati da misle”, na upečatljiv način oslikava potrebu korištenja ovog principa u mekatepskoj pouci, jer ukoliko se želi podučavati, osnovni postulat je da se polaznici podstiču na razmišljanje i samostalno donošenje zaključaka. Polaznici se mogu motivirati da istražuju

tako da im se ponude novi materijali, sadržaji, informacije i upute gdje mogu pronaći dodatne informacije.

Ilmihali su obrađeni na način da sadrže mnogo uputa koje bi polaznike trebali motivirati na daljnje istraživanje i razmišljanje o obrađenoj nastavnoj jedinici.

6.4. Četvrti princip: motivacioni poticaj

Riječ motivacija dolazi od latinske riječi *movere*, što znači kretati. Beck (2003) motivaciju objašnjava kao teorijski pojam koji nam govori zašto ljudi rade određenu radnju ili odabiru određeni način ponašanja u određenim okolnostima. Uvažavajući činjenicu da je religija i učenje o religiji individualna potreba svakog pojedinca, motivacioni poticaji su jako bitni za polaznike koji uče o religiji i religijskoj praksi ukoliko se želi postići odgojni efekt. Stoga ćemo u nastavku iskustveno izložiti na koji način je moguće upotrijebiti motivacioni poticaj primjenjujući metode i sredstva u mektpeskoj pouci.

Motivacioni poticaj: Muallim svakom polazniku osigurava napredovanje u skladu sa njegovim mogućnostima i koristi priliku za pohvalu napretka i usvojenog znanja kod polaznika. Polaznicima kojima je potrebna dodatna pomoć, muallim je dužan pružiti je uz mogućnost primjene multimedijalnih sadržaja. U odgojno-obrazovnom radu, a posebno u mektpeskoj pouci koja je na dobrovoljnoj osnovi, bitno je uvažiti činjenicu da svi polaznici nisu nadareni za određenu oblast te da im je teško savladavanje određenog gradiva. Stoga, imajući u vidu ishode učenja, muallimov fokus treba da bude na savladanju osnovnih elemenata svake nastavne jedinice, a nadareni polaznici će svoj proces učenja i istraživanja nastaviti kroz vannastavne aktivnosti.

6.5. Peti princip: Bloomova taksonomija

Jedna od najpoznatijih klasifikacija obrazovnih ciljeva naziva se Bloomova taksonomija obrazovnih ciljeva.

Naziv je dobila po američkom psihologu Benjaminu Samuelu Bloomu koji je zajedno sa svojim suradnicima predložio 1956. godine. Osnovni cilj Bloomove taksonomije je izrađivanje dosljednog sistema koji polazi od logičko-sadržajnih, pedagoških i psiholoških zakonitosti te principa učenja i poučavanja. Također, svrha ove taksonomije je olakšati sporazumjevanje na području operacionalizacije ciljeva i zadataka odgojno-obrazovnih procesa, s posebnim naglaskom na područje nastave.

S obzirom na to da se muallimski posao zasniva na stremljenju ka odgojnim ciljevima što ne isključuje i kognitivno obrazovanje, Bloomova taksonomija nudi put ka ostvarenju nastavnih ciljeva. Da bi proces učenja ostvario željeni rezultat, mora se kretati kroz sljedeća polja: pamćenje, razumijevanje, primjena znanja, analiziranje, vrednovanje i kreiranje.

Sticanje i primjena znanja koja je neprevaziđena u mektpeskoj pouci je pola puta ka ostvarenju odgojnog cilja, jer će se konačni cilj postići onda kada se djeluje na emocije polaznika, a njegove misli usmjere prema analizi njegovoj ponašanja, djelovanju u skladu s naučenim, vrednovanju i na kraju samostalnom reproduciranju onda kada nema očekivane nagrade i direktne pohvale za učinjeno.

6.6. Šesti princip: stilovi učenja

Posljednji princip koji je bitan u realizaciji mektpeske pouke nas podsjeća da je svaki polaznik specifična individua i uči na sebi svojstven način. Ilmihali nude mogućnost upotrebe kombinovanih stilova učenja, među kojima se razlikuju tri vrste:

- Vizuelni: Učenje putem vizuelnog kontakta kroz posmatranje i čitanje. Kada se govori o vizuelnom stilu učenja, ne smije se zaboraviti da on nerijetko uključuje i verbalni stil u toku realizacije, iako je osnov vizuelna metoda.
- Auditivni: Učenje korištenjem sluha, odnosno slušanjem

muallimove obrade nastavne jedinice. Muallimova obrada nastavne jedinice auditivnim putem posebno je značajna u obradi kompleksnijih nastavnih jedinica koje mogu biti prožete i pojašnjene pričama i pripovijestima iz historije islama. Ovakav pristup će zainteresovati i motivirati čak i polaznike sa drugačijim stilovima učenja. "Usmena predaja znanja je najstariji metod kojim se i danas najviše prenose iskustva sa generacije na generaciju. U mnogim predmetima to je osnovna metoda a poseban značaj dobija u mektpeskoj i nastavi islamske vjeronauke jer dio vjere je prenešen vjerodostojnim predajama od Poslanika a.s." (Ćatić i Pehlić, 2004)

- Kinestetički: Učenje nastavnih jedinica kroz njihovu praktičnu primjenu. Ćatić i Pehlić ističu: "Budući da je nastava ujedno i proces spoznavanja u cijelom svom toku, tako i praksa kao spoznajna funkcija treba da bude prisutna u svim etapama nastavnog procesa, tako da se prema zadacima pojedine etape iskoristi njena spoznajna karakteristika." (Ćatić i Pehlić, 2004, str. 102)

S obzirom na to da su u realizaciji mektpeske pouke uključeni polaznici koji koriste različite stilove učenja, kako bi se postigao cilj nastave, najbolje je primjenjivati kombinaciju svih trih stilova učenja da bi se svakom polazniku omogućilo da pronađe svoj specifičan stil.

Izlaganje o iskustvenoj primjeni novih ilmihalskih udžbenika zaključit ćemo izjavom: Da dobar muallim i najlošiji udžbenik može pretvoriti u dobar udžbenik, kao što i nezainteresovan muallim može najbolji udžbenik pretvoriti u loš. Onoliko koliko muallim i polaznici mektpeske pouke pokažu zainteresovanosti i živosti u mektpeskoj pouci, toliko će i njihovi rezultati rada biti vidljivi.

Zaključak

Mektepska pouka je u historijskom razvoju nerijetko prolazila kroz reformske procese koji su podrazumijevali iscrpni rad na promjeni, prilagođavanju i usklađivanju Nastavnog plana i programa. Uz to, gotovo svaka reforma mektepske nastave podrazumijevala je izradu novih udžbenika – ilmihala za mektepsku pouku. U ovom radu bilo je govora o iskustvima

korištenja i primjene novog NPP-a i *Ilmihala* iz 2020. godine za prvi, drugi i treći nivo mektepske pouke s primarnim ciljem usmjerenja odgojno-obrazovnih aktivnosti na intencije Nastavnog plana i novih udžbenika. Sa razvojnog aspekta, mektepska pouka je doživjela korisno i svrsishodno didaktičko-metodičko unapređenje.

Iskustva muallima kroz primjenu novih udžbenika i Nastavnog plana i programa su pozitivna, prvenstveno

jer je izvršena redukcija nastavnih sadržaja, a novi udžbenici su prihvaćeni od strane polaznika i primjenjivi su u nastavi mektepske pouke kako za obradu nastavnih jedinica, tako i za ponavljanje naučenog i samostalni rad polaznika. Da li će, od mektepske 2020/21. školske godine, pokrenuti reformski procesi u mektepskoj pouci dati očekivane rezultate, otkrit će nam primjena reformiranog NPP i novih ilmihala u narednom periodu.

Literatura

- Bognar L, Matijević M. (2005). *Didaktika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Beck R. C. (2003). *Motivacija: teorija i načela*. Prevela Dinka Čorkalo. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Bloom, B.S. (1965). *Taxonomy of Educational Objectives, Handbook. The Cognitive Domain*, New York.
- Buggle, F. (2002). *Razvojna psihologija*. Jeana Piageta. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Ćatić R, Pehlić I (2004). *Metodika nastave islamske vjeronauke*. Zenica: Islamska pedagoška akademija.
- Poljak V (1991). *Didaktika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Svraka Enes, (2018). "Mektepska nastava između inovacija i očuvanja tradicije", *Novi Muallim*, XIX, 76, 48-61.
- Softić I. (2020). *Ilmihal za prvi stupanj mektepske pouke*. Sarajevo: El-Kalem.
- Salkica J., Ibreljić R., Jusufović I., Hibović S., Bilčević M. (2020). *Ilmihal za drugi stupanj mektepske pouke*. Sarajevo: El-Kalem.
- Salkica J., Ibreljić R., Jusufović I., Hibović S., Bilčević M. (2020). *Ilmihal za treći stupanj mektepske pouke*. Sarajevo: El-Kalem.

يعقوب سالكيثش

محمد بيلتشيفيتش

تجربة تطبيق واستخدام كتاب «علم الحال» (تعليم الدين) لمستويات التعليم الثالث في الكتاب

الموجز

إن الغرض الأساسي من دروس الكتاتيب هو تعليم الأطفال السلوك الإسلامي وأحكام الإسلام. وتمثل الكتاتيب عنصراً مهماً جداً في العملية التربوية والتعليمية في المشيخة الإسلامية، والتي خضعت للإصلاح في عام ٧١٠٢، عبر إعداد منهاج جديدة وتطبيقها. يقدم المقال الخبرة المكتسبة في استخدام وتطبيق المنهاج الجديد وكتب «علم الحال» (تعليم الدين) الجديدة لمستويات التعليم الثالث في الكتاب، بهدف أساسي هو تركيز الأنشطة التعليمية على مقاصد المناهج والكتب المدرسية الجديدة. يتم الكشف عن مزايا وعيوب قواعد التدريس والكتب المدرسية المخصصة للكتاتيب من خلال جوانب ومواقف مختلفة يواجهها المعلمون في الكتاتيب. وبما أن الإصلاحات كانت تسير نحو الابتكار والأسلوب، فقد أولى اهتمام خاص بمبادئ التعليم الفردي لكل طالب على حدة.

الكلمات الرئيسية: الكتاب، كتاب «علم الحال» (تعليم الدين)، المعلم والمعلمة، التطبيق، مبادئ التعليم، التدريس.

Summary

EXPERIENCE OF USING *ILMIHAL* AS A TEXTBOOK IN TEACHING FIRST, SECOND AND THIRD LEVELS OF MAKTAB CLASS

Jakub Salkica, Muhamed Bilčević

Teaching Islamic manner of behaviour and tenants of the Islamic faith to children is the main purpose of maktab class. This very significant element of the upbringing and education process within the Islamic Community has, since the year 2017, undergone a reform in a sense of construction and putting in practice a new Teaching Plan and Programme for these classes and presenting a new *Ilmihal*. This article presents experiences of implementation of the new Teaching Plan and Programme and the new *Ilmihal* for the first, second, and third level of maktab class which is primarily aimed at focusing the educational and upbringing activities upon intentions of the Teaching Plan and the new textbook. Advantages and disadvantages of existing educational norms and tools in a form of textbooks for maktab class are presented through various aspects of situations experienced by muallims in teaching the maktab class. Carried out in a spirit of innovative methods, the reforms have a special focus on individual learning keeping in mind the aptitudes of each student.

Keywords: maktab, *Ilmihal*, muallim, implementation, principles of learning, gradual approach